

M.Ed. Semester - 4 (CBCS) Examination

March/April - 2026 (New Course)

GROUP-B Issues and Challenges in Secondary Education (Elective-1)

Time: 02:30 Hours

Marks: 70

Instructions:

1. All questions are compulsory.
2. Figures to the right indicate marks.

વિભાગ-૧

પ્રશ્ન-૧ નીચેના ત્રણમાંથી કોઈપણ બે પ્રશ્નોના જવાબ આપો. દરેક જવાબ લગભગ ૭૫૦ શબ્દોમાં હોવો (૨૦) જોઈએ. દરેક જવાબ ૧૦ ગુણ.

- 1) શિક્ષણમાં સમાનતા અને સમતાની વિભાવના સમજાવો. ભારતમાં બંધારણીય જોગવાઈઓના સંદર્ભમાં તેમની જરૂરિયાત અને મહત્વની ચર્ચા કરો.
- 2) લિંગ, સામાજિક-આર્થિક સ્થિતિ અને ખાસ જરૂરિયાતો ધરાવતા બાળકોના સંદર્ભમાં શૈક્ષણિક અસમાનતાના વિવિધ સ્વરૂપોનું વિશ્લેષણ કરો. સમાવેશક શિક્ષણ દ્વારા આ અસમાનતાને દૂર કરવા માટે પગલાં સૂચવો.
- 3) શિક્ષણમાં ગુણવત્તાની વિભાવનાની ચર્ચા કરો. ગુણવત્તાના શૈક્ષણિક અને સંગઠનાત્મક સૂચકાંકો અને ગુણવત્તા વધારવામાં શિક્ષકોની ભૂમિકા સમજાવો.

પ્રશ્ન-૨(અ) નીચેના ત્રણમાંથી કોઈપણ બે પ્રશ્નોના જવાબ આપો. દરેક જવાબ લગભગ ૧૨૫ શબ્દોમાં હોવો (૧૦) જોઈએ. દરેક જવાબ ૫ ગુણ.

- 1) ભારતમાં શૈક્ષણિક અસમાનતા ઘટાડવામાં SSA અને RMSA ની ભૂમિકાનું મૂલ્યાંકન કરો.
- 2) લવચીક શિક્ષણ વ્યૂહરચનાઓ શાળા શિક્ષણમાં ગુણવત્તા કેવી રીતે સુધારી શકે છે તે સમજાવો.
- 3) NCERT, NUEPA ના સંસાધન સહાયક સંસ્થાઓ તરીકેના કાર્યોનું વર્ણન કરો.

પ્રશ્ન-૨(બ) નીચેના પાંચ પ્રશ્નોના ટૂંકમાં જવાબ આપો. દરેકને ૧ ગુણ (કુલ ૫ ગુણ) (૦૫)

- 1) અસમાનતા સામે લડવા માટે RTE માંની એક જોગવાઈ આપો.
- 2) સમાવેશી શિક્ષણ શું છે?
- 3) SSA નો એક ઉદ્દેશ જણાવો.
- 4) શૈક્ષણિક ગુણવત્તાનો અર્થ શું છે?
- 5) NIOS વિસ્તૃત સ્વરૂપ આપો.

વિભાગ-૨

પ્રશ્ન-૩ નીચેના ત્રણમાંથી કોઈપણ બે પ્રશ્નોના જવાબ આપો. દરેક જવાબ લગભગ ૭૫૦ શબ્દોમાં હોવો (૨૦) જોઈએ. દરેકને ૧૦ ગુણ.

- 1) માનવ અધિકારોની વિભાવના સમજાવો. ભારતીય બંધારણમાં મૂળભૂત અધિકારો અને તેમના રક્ષણમાં શિક્ષણની ભૂમિકાની ચર્ચા કરો.
- 2) બાળ અધિકારો, મહિલા અધિકારો અને માહિતીના અધિકારના વિશેષ સંદર્ભ સાથે માનવ અધિકારોના ક્ષેત્રોની ચર્ચા કરો.
- 3) પર્યાવરણીય શિક્ષણની વિભાવના સમજાવો. ટકાઉ વિકાસના સંદર્ભમાં પર્યાવરણીય સંરક્ષણ માટે નીતિઓ અને પગલાંઓની ચર્ચા કરો.

પ્રશ્ન-૪(અ) નીચેના ત્રણમાંથી કોઈપણ બે પ્રશ્નોના જવાબ આપો. દરેક જવાબ લગભગ ૧૨૫ શબ્દોમાં હોવો (૧૦) જોઈએ. ૫ ગુણ દરેક.

- 1) રાષ્ટ્રીય અને આંતરરાષ્ટ્રીય સ્તરે શાંતિને પ્રોત્સાહન આપવામાં શિક્ષણની ભૂમિકા સમજાવો.
- 2) પર્યાવરણીય સંરક્ષણ પ્રત્યે વિદ્યાર્થીઓને સંવેદનશીલ બનાવવા માટેની વ્યૂહરચનાઓની ચર્ચા કરો.
- 3) વસ્તી વૃદ્ધિ અને પર્યાવરણીય પ્રદૂષણ વચ્ચેનો સંબંધ સમજાવો.

પ્રશ્ન-૪(બ) નીચેના પાંચ પ્રશ્નોના ટૂંકમાં જવાબ આપો. ૧ ગુણ દરેક (કુલ ૫ ગુણ) (૦૫)

- 1) શાંતિ માટેનું શિક્ષણ શું છે?
- 2) બાળ મજૂરીને વ્યાખ્યાયિત કરો.
- 3) જૈવ વિવિધતા શું છે?
- 4) પર્યાવરણીય શિક્ષણનો એક ઉદ્દેશ જણાવો.
- 5) RTI શું છે?

ENGLISH VERSION

Section-1

- Que-1 Answer any two out of three from the following questions. Each answer should be in about 750 words. 10 Marks each. (20)
- 1) Explain the concept of equality and equity in education. Discuss their need and importance with reference to constitutional provisions in India.
 - 2) Analyze various forms of educational inequality with reference to gender, socio-economic status, and children with special needs. Suggest measures to address these inequalities through inclusive education.
 - 3) Discuss the concept of quality in education. Explain academic and organizational indicators of quality and the role of teachers in enhancing quality.
- Que-2 (A) Answer any two out of three from the following questions. Each answer should be in about 125 words. 5 Marks Each. (10)
- 1) Evaluate the role of SSA and RMSA in reducing educational inequality in India.
 - 2) Explain how flexible learning strategies can improve quality in school education.
 - 3) Describe the functions of NCERT, NUEPA as a resource support institutions.
- Que-2 (B) Answer the following five questions in short. 1 Mark each. (05)
- 1) Give one provision in RTE to combat inequality.
 - 2) What is inclusive education?
 - 3) State one objective of SSA.
 - 4) What is meant by academic quality?
 - 5) Expand NIOS.

Section-2

- Que-3 Answer any two out of three from the following questions. Each answer should be in about 750 words. 10 Marks each. (20)
- 1) Explain the concept of human rights. Discuss fundamental rights in the Indian Constitution and the role of education in safeguarding them.
 - 2) Discuss the domains of human rights with special reference to child rights, women's rights, and right to information.
 - 3) Explain the concept of environmental education. Discuss policies and measures for environmental conservation with reference to sustainable development.
- Que-4 (A) Answer any two out of three from the following questions. Each answer should be in about 125 words. 5 Marks Each. (10)
- 1) Explain the role of education in promoting peace at national and international levels.
 - 2) Discuss strategies for sensitizing learners towards environmental conservation.
 - 3) Explain the relationship between population growth and environmental pollution.
- Que-4 (B) Answer the following five questions in short. 1 Mark each. (05)
- 1) What is peace education?
 - 2) Define child labour.
 - 3) What is biodiversity?
 - 4) State one aim of environmental education?
 - 5) What is RTI?
